

”Narkomaaninkin silmissä kun sä oot asunnoton, sä oot jo tosi huono”

Asunnottomuus nais erityisestä näkökulmasta

Jenni Lehtovaara

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2020

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

LEHTOVAARA, JENNI:

”Narkomaaninkin silmissä kun sä oot asunnoton, sä oot jo tosi huono”

Asunnottomuus nais erityisestä näkökulmasta

Opinnäytetyö 24 sivua, joista liitteitä 0 sivua

Huhtikuu 2020

Opinnäytteeni käsittelee asunnottomuutta nais erityisestä näkökulmasta. Työni tavoitteena on kertoa haastattelemani neljän naisen kokemuksista asunnottomuuteen johtaneista syistä, heidän tulevaisuuden näkymistään sekä kokemuksistaan naisina asunnottomuuden poluilla.

Opinnäytteeni tutkimus on toteutettu laadullisena teema-haastattelua apuna käyttäen. Kaikki haastattelut toteutettiin Tampereella Völyn tarjoamissa tiloissa syksyllä 2019.

Tulosten mukaan jokaisen naisen kohdalla päihteiden ongelmakäytöllä on ollut suurta osuutta asunnottomuuteen päädyttäessä. Päihteidenkäyttö osaltaan on johtanut elämänhallinnallisiin ongelmiin, jotka ovat edesauttaneet asunnottomaksi päätymistä. Jokaisen naisen tarina on merkityksellinen ja ainutlaatuinen. Jokaisella haastattelemallani naisella on nykyisin koti.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

JENNI LEHTOVAARA:

“Even in junkies eyes if you are homeless you are in very deep”

Homelessness from a women-specific perspective

Bachelor's thesis 24 pages, appendices 0 pages

April 2019

My thesis deals with homelessness from a women-specific perspective. The aim of my work is to share the four women interviewed with me about the causes that led to the move, their future prospects, and their experiences as women on the paths of homelessness.

The research in my thesis has been carried out as qualitative using a thematic interview. All interviews were conducted in the premises provided by Vöjly in Tampere in autumn 2019.

As a result, I note that every woman has had a high proportion of problematic substance abuse in time of ending up homelessness. The use of intoxicants has contributed to life control problems, which have contributed to ending up homeless. Each woman's story is different, unique. Every woman I interviewed now has a home.

Key words: homelessness, women-specific perspective, substance abuse

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ASUNNOTTOMUUS	6
2.1	Asunnottomuus Suomessa	7
2.2	Asunnottomuus Tampereella	7
3	NAISERITYINEN NÄKÖKULMA	9
3.1	Naiserityisiä ratkaisuja NEA-hankkeen avulla	9
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	11
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja lähtökohdat	11
4.2	Aineiston keruu ja analysointi	11
4.2.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	12
5	TUTKIMUSTULOKSET	14
5.1	Miten naiset ovat päätyneet asunnottomiksi?	14
5.2	Millaisia odotuksia haastateltavilla on tulevaisuuden suhteen?	17
5.3	Kokivatko naiset sukupuolen vaikuttaneen asunnottomuusajan kokemuksiin?	18
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	21
7	POHDINTA	22
	LÄHTEET	24

1 JOHDANTO

Nyky-yhteiskunnassa korostetaan sukupuolineutraalia suhtautumista lähes kaikkien. Mielestäni tämä ei kuitenkaan päde alallamme kaikkien asiakasryhmien kohdalla, kuten tutkimukseni osoittaa. Tutustuttuani aiheeseeni kirjallisuuden kautta ja haastateltuani asunnottomuutta kokeneita naisia opinnäytetyötäni varten, käsitykseni on vain vahvistunut.

Asunnottomuus ilmiönä on kiinnostanut itseäni aiempien opintojeni aikana suorittamastani harjoittelusta lähtien. Suoritin tällöin harjoittelun TASTU:ssa (Tampereen asumispäivystys). Tämä oli ensikohtaamiseni asunnottomiin ihmisiin. Nykyisin työskentelen asunnottomuusuhkaa kokevien ihmisten parissa viikoittain. Asumisen turvaaminen on itselleni yksi tärkein lähtökohta työssäni.

Opinnäytetyössäni käsittelen asunnottomuutta ensin yleisellä tasolla, siirtyen tästä nais erityyseen näkökulmaan. Toivon meneillään olevan NEA-hankkeen edistävän nais erityyisten palveluiden kehittämistä ja tuovan naisten ääntä kuuluvammaksi yhteiskunnallisessa asunnottomuuspolitiikassa, kuten myös työnteijätasolla sosiaalipalveluissa. Kannan oman korteni kekoon tekemällä opinnäytteeni naisten asunnottomuudesta. Opinnäytteessäni tärkein tutkimustehtäväni on nostaa naisten omaa ääntä kuuluviin. Annan naisten omalle äänelle sijaa tuottamalla aiheesta tietoa tämän tutkimuksen kautta.

2 ASUNNOTTOMUUS

ARA (asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus) määrittelee asunnottomaksi ”ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa (vuokra tai omistus) ja jotka elävät:

1. ulkona, porrashuoneissa, ns. ensisuojoissa
2. asuntoloissa tai majoitusliikkeissä
3. huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa ja
4. tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi.”

(asunnottomat 2018, liite 1.)

Sirkka-Liisa Kärkkäisen (2006) avaa asunnottomuuden käsitettä artikkelissaan ”Minne häviää asunnoton mielenterveysongelmainen?” seuraavasti: Asunnottomuus on elämäntilanteiden vyyhti. Yksilötasolla vyyhden osatekijät kietoutuvat toisiinsa monimutkaisella tavalla – syyt, jotka johtavat asunnottomuuteen, ja asunnottomuuden seuraukset eivät ole yksioikoisesti kuvattavissa (...) Siksi on kohtuullista nähdä asunnottomuus prosessina, jossa rakenteelliset muutokset ja viranomaispäätökset yhdessä asunnottomien oman toiminnan kanssa saavat aikaan ketjuvaikutuksia, jotka lopulta voivat johtaa asunnottomuuteen (Kärkkäinen 2006, 293). Kärkkäinen on onnistunut kiteyttämään asunnottomuuden laaja-alaisuuden hyvin. Asunnottomuus on harvoin asunnottoman ainut vastoin käyminen tai ongelma, eikä asunnottomuuteen johtaneet syyt ole aina yksiselitteisesti pelkästään yksilöstä johtuvia, vaan myös yhteiskunnan rakenteiden aiheuttama inhimillinen tragedia.

Juho Saari (2015) nostaa esiin myös kodittomuuden käsitteen asunnottomuuden rinnalle. Omalla asunnolla tarkoitetaan yksityistä tilaa, jonka käytöstä asunnonhaltija saa itse päättää. Oma asunto mielletään usein ”kodiksi”. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisellä on siihen tunneperäinen suhde. Oma asunto, jonka asuja mieltää kodiksi, on tärkeä osa sosiaaliseen ympäristöön juurtumista. Tällöin asunnottomuus merkitsee myös kodittomuudesta aiheutuvaa juurettomuutta (Saari 2015, 22). Myös Granfelt (1998) on tarkastellut aihetta asunnottomuuden ja kodittomuuden eroavaisuuksien kautta. Granfelt (1998) toteaa kodittomuuden

käsitteen olevan monimerkityksisempi ja tunnelatautuneempi kuin asunnottomuuden. Kodittomuus on asunnottomuutta laajempi käsite, se on käsitteenä kokemuksellisempi ja liittyy ihmisen hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti. Toisin kuin asunnottomuus, joka viittaa konkreettiseen tilaan, asunnon puutteeseen. (Granfelt 1998, 47)

2.1 Asunnottomuus Suomessa

Suomessa asunnottoman käsite viittaa myös jollain tavalla tuetusti asuvaan henkilöön (esim. asumispalveluyksiköt, sairaalat, vankilasta vapautuvat vailla omaa asuntoa) tai tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona majoilevaan henkilöön. Asunnoton ei siis tarkoita Suomessa, eikä tässä opinnäytetyössä, yksinomaan kadulla tai metsässä asustelevaa henkilöä. Asunnottomuus on moninaista ja asunnottomien tilanteet yksilöllisiä. (Saari 2015, 23)

Suomessa asunnottomuutta tilastoi Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA. Tilastoja asunnottomuudesta on koottu vuodesta 1987 lähtien. Vuonna -87 Suomessa oli noin 20 000 asunnotonta, vuoden 2018 lopussa asunnottomia oli Suomessa 5 482. (Vva Ry, 2019) Asunnottomuus on siis Suomessa laskenut 30 vuodessa huimasti. Suomessa asunnottomuutta lähestytään nykyään periaatteella: Asunto ensin. Periaatepäätös ja valtion jämäkkä ohjaus on tehnyt asunnottomuuden vähentämisestä koko Suomen yhteisen tavoitteen, jolla on ollut todistetusti suotuisa vaikutus asunnottomien tilanteeseen. (Y-säätiö, 2017)

Asunnottomuus keskittyy pääkaupunkiseudulle ja muihin suuriin kaupunkeihin. Yli puolet (55%) Suomen asunnottomista elää pääkaupunkiseudulla ja heistä 38,6% Helsingissä, selviää Asunto ensin-sivuston asunnottomuus tilastoista. (Asunto ensin, 2018)

2.2 Asunnottomuus Tampereella

Tampereen kaupunki ilmoittaa verkkosivuillaan Tampereella olleen vuonna 2018 230 asunnottomuutta kokevaa henkilöä, joista naisia oli 34, alle 25-vuotiaita 29, maahanmuuttajataustaisia 17 ja perheitä 9. Asunnottomista pitkäaikais-

asunnottomia oli 63. Viimeksi Tampereella on tavoitettu yhtä monta pitkäaikais-asunnotonta vuonna 2012. Naisten, nuorten ja maahanmuuttajataustaisten asunnottomuus on kuitenkin vähentynyt. (Tampere, 2019) Valtakunnallisella tasolla naisten asunnottomuus, etenkin pitkäaikaisasunnottomuus on kuitenkin lisääntynyt. Valtakunnallisesti naisia oli vuonna 2018 asunnottomana 1244 (22,7%), kun kaikkiaan asunnottomia tilastoitiin Suomessa olevan 5482. (ARA, 2017)

Tampereen kaupunki laatii vuosittain arvion tamperelaisten asunnottomien lukumäärästä osana ARA:n asunnottomuusselvitystä. Vuonna 2018 tietojen perusteella asunnottomuus Tampereella oli kääntynyt hienoiseen kasvuun. Vuosina 2016-2019 Tampere on ollut mukana valtion AUNE-ohjelmassa, jonka painopiste oli asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Lisäksi Tampere oli mukana ARA:n tukemassa Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat-hankkeessa. (Tampere, 2020)

Keväällä 2019 Tampereella käynnistettiin Tampereen asunnottomuustyön Muutoslaboratorio vastaamaan kasvavaan ja muuttuneeseen tarpeeseen. Osa aiemmin toteutetuista toimenpiteistä on edelleen käytössä ja toimivia. Asunnottomuusriski koskee aiempaa laajempaa ihmisryhmää ja liittyy yhä enemmän taloudellisiin ongelmiin. Erityisesti nuorten syrjäytymiseen liittyvä asunnottomuus on uhka, jonka torjuminen vaatii uusia ratkaisuja. Asunnottomuus on myös muuttanut muotoaan. Yhä suurempi osa asunnottomuudesta on piiloasunnottomuutta. (Tampere, 2020)

Muutoslaboratorion työskentelyn tulokset esiteltiin valtuustosalissa maaliskuussa 2020 Askelia asunnottomuuden puolittamiseen- tilaisuudessa. Samassa tilaisuudessa osallistujille tarjottiin mahdollisuus osallistua moniammatilliseen työpajatyöskentelyyn asunnottomuustyön kehittämiseksi. Työpajat ovat osa aineistonkeruuta tutkimukselle, joka toteutetaan hankkeen ”Yhteinen ammatillinen toimijuus Suomen Asunto Ensin-työssä” toimesta.

3 NAISERITYINEN NÄKÖKULMA

Vaikka asunnottomuus on Suomessa laskussa, naisten osuus asunnottomista on kasvanut. (Ensi- ja turvakotien liitto, 2018)

Riitta Granfelt on tutkinut naisten asunnottomuutta väitöstudkimuksessaan ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta”. Granfeltin (1998) mukaan naisten asunnottomuus poikkeaa miesten asunnottomuudesta niin määrällisesti kuin sisällöllisesti. Määrällisesti naisten asunnottomuus on yhä marginaalinen ilmiö, mutta siinä näkyy erityisen selkeästi syrjäytymisen kovuus, köyhän, yksinelävän, psykososiaalisista vaikeuksista kärsivän naisen elämässä (Granfelt 1998, 74).

Naisten asunnottomuus on monimuotoista. Se ei ole tyypillisesti kadulla tai ensisuojoissa asustelua. Yksi naisten asunnottomuuden erityispiirteistä on näkymätön asunnottomuus: naiset majoilevat ystävien, sukulaisten tai satunnaisten miestutavien luona eivätkä tämän vuoksi aina näy asunnottomuustilastoissa. (Granfelt 1998, 74)

Myös naisten ja miesten kokemukset asunnottomuudesta poikkeavat. Naiset kokevat miehiä enemmän asunnottomuuden olevan sidoksissa tunteeseen kodittomuudesta ja oman paikan puuttumisesta. (ensi -ja turvakotien liitto, 2018)

Asunnottomat 2018-selvityksen mukaan Suomessa oli vuonna 2018 asunnottomia yhteensä 5482, joista yksineläviä naisia 1244. Näistä naisista pitkäaikaisasunnottomia oli 279. (ARA, 2019)

3.1 Nais erityisiä ratkaisuja NEA-hankkeen avulla

”NEA-hankkeen (nais erityisyys asunnottomuustyössä) päätavoitteena on poistaa naisten asunnottomuus asumispolkua turvaamalla. Tavoitteena on myös ennaltaehkäistä asunnottomuutta ja asunnottomuuden uusiutumista, löytää pii loasunnottomia ja tukea asunnottomien naisten asunnon saantia. Hankkeessa kehitetään myös työ käytäntöjen vaikutusten arviointia.

Hankkeessa etsitään toimivia asumisratkaisuja ja uusia asumisen polkuja sekä kehitetään ammattilaisten työtapoja erityisesti naisille sopiviksi. Lisäksi hankkeessa tuotetaan tietoa naisten asunnottomuudesta työskentelemällä yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Naisten asunnottomuuteen liittyvät erityispiirteet tuodaan esiin päättäjille ja elämän murroskohdissa naisia kohtaaville ammattilaisille.

Naiserityiseen työhön kuuluu myös vaikeissa pari- ja perhesuhteissa elävien naisten asumisen turvaaminen. Hankkeessa kohdataan naisia yksilötyössä, ryhmissä, kohtaamispaikoissa sekä asumisyhteisöissä, tavoitteena saada naisten ääni kuuluviin ja heidän asumiseensa liittyvät tarpeet näkyviin. (y-säätiö)”

Hanke on kolmivuotinen (2018-2020) valtakunnallinen STEAn rahoittama ja Y-säätiön koordinoima. (y-säätiö)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja lähtökohdat

Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa lisää tietoa asunnottomuudesta. Näkökulmanani naisten asunnottomuuden erityispiirteet.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Miten naiset ovat päätyneet asunnottomiksi?
2. Millaisia odotuksia haastateltavilla on tulevaisuuden suhteen?
3. Kokivatko naiset sukupuolen vaikuttaneen asunnottomuusajan kokemuksiin?

Tavoitteena haastattelutilanteissa oli antaa naisten kertoa juuri se, mitä he itse halusivat kertoa tai nostaa aiheesta esiin. Tärkeää minulle oli myös se, että haastateltavat naiset saavat kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja siitä että heidän kokemuksensa ovat arvokkaita ja merkityksellisiä.

Otin itse yhteyttä NEA-hankkeen projektikoordinaattoriin Tampereella ja pyysin apua haastateltavien hankkimiseksi. Pyysin NEA-hankkeesta myös kommentteja ja ideoita tutkimussuunnitelmaani ja niitä sainkin. Tutkimuksen aihe on oman kiinnostukseni kohde, ja olen sen toteuttanut itsenäisesti NEA-hankkeen ja Völjyn työntekijöiden avustuksella.

4.2 Aineiston keruu ja analysointi

Tutkimusluvan hain A-klinikkasäätiöltä koska haastattelut tapahtuivat A-klinikkasäätiön Völjyn tiloissa Tampereella ja haastateltavat ovat Völjyn asiakkaita. Kävin ensin Völjyn ”naisten illassa” esittäytymässä mahdollisille haastateltaville ja kertomassa tutkimuksestani. Tällöin sovin muutamasta haastattelusta ja loput haastateltavat minulle ohjautuivat yhteyshenkilöni, NEA-hankkeen projektikoordinaattorin, kautta. Yhteensä haastattelin neljää asunnottomuutta kokenutta naista Tampereella.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, eli laadullinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa valitaan osallistujat tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto koottiin haastateltaville tutussa ympäristössä Völjyn tiloissa. (Hirsijärvi ym. 2004, 155).

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. ”Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kuitenkaan kaikkia. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin. Teemahaastattelulle on myös ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja myös sanatonta kokemustietoa. Siinä korostuu haastateltavien oma elämysmaailma. Teema-haastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hannila, Kyngäs 2008, 3)”

Haastattelut litteroin lähes sanatarkasti. Osa haastatteluista oli pitkiä, lähes tunnin mittaisia, tämä johtui siitä, että annoin naisten kertoa kaiken mitä he halusivat ja olin henkilökohtaisesti kiinnostunut kuulemaan heidän elämästään muuta kuin juuri tutkimuskysymyksiini vastaavat kertomukset. Tästä syystä jätin joitain kohtia litteroimatta täysin sanatarkasti.

4.2.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusaiheeni on sensitiivinen, mutta tärkeä ja ajankohtainen. Tutkimusaineiston käsittelen niin, että haastateltavia ei voi tutkimusta lukiessaan tunnistaa. Haastateltavien nimet on muutettu, ikä on oikea. Ennen haastattelun alkua kerroin jokaiselle haastateltavalle tutkimukseni tarkoituksesta ja menetelmästä. Painotin, että osallistuminen tutkimukseeni on täysin vapaaehtoista ja haastateltava voi keskeyttää osallistumisensa koska tahansa. Kerroin myös, että haastateltavien ei tarvitse kertoa minulle mitään mistä he eivät halua puhua ja toivon heidän kertovan, jos he tuntevat olonsa mitenkään epämukavaksi haastatteluti-

lanteessa. Halusin, että naisilla olisi mahdollisimman turvallinen olo kertoessaan vaikeistakin kokemuksistaan ja että he tulevat kunnioitetuksi oman elämänsä asiantuntijoina. Näissä tavoitteissa onnistuin.

Valmiin opinnäytetyön toimitan yhteyshenkilölleni NEA-hankkeen koordinaattorille Völjyyn, joka edelleen toimittaa työn myös haastatteluihin osallistuneille naisille.

Haastattelut eivät ole kokonaisuudessaan luettavissa, koska olen luvannut tuhota litteroidun aineiston opinnäytteeni valmistumisen jälkeen, samoin teen audiotallenteille.

.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa kirjoitan tutkimukseni tulokset näkyväksi ja esitän lainauksia litteroimistani haastatteluista. Tutkimukseni tärkein tavoite on tuoda naisten ääntä kuuluviin, tästä syystä haluan sisällyttää katkelmia haastatteluista tulosten esittelyyn, ehkä totuttua enemmän.

5.1 Miten naiset ovat päätyneet asunnottomiksi?

Kaikilla haastattelemillani naisilla oli ollut aktiivinen päihdeongelma asunnottomaksi päättymisen hetkellä. Päihdeongelma on siis ollut ainakin osasyynä asunnottomaksi päättymiseen. Osa naisista (3/4) kuvasi asunnottomuuden edelleen pahentaneen päihdeongelmaa.

”mitä enemmän joutu olee asunnottomana ja niinku oleskelee ja notkuu muitten ihmisten kämpällä, nii sitä enemmän sitte alko sekottelee koska tilanne oli mitä oli. Et ei sitä niinku kestäny sitte selvinpäin” -Emppu, 50

”Mulla oli ollu aikaisemminkin huumeiden kanssa ongelmia, mut sitte sen eron (jonka jälkeen Susanna jäi asunnottomaksi) jälkeen se lähti kunnolla käsistä” - Susanna, 27

Yhteiskunnassamme vallitseva naisihanne määrittelee naisen lasten, kodin ja ansiotyön tunnolliseksi hoitajaksi. Myytti naiseudesta ja äitiydestä elää voimakkaana. Yhteiskunnan luomat odotukset aiheuttavat naisissa häpeää ja leimautumisen pelkoa. Naisten kynnys hakeutua hoitoon päihdeongelmansa vuoksi on korkea. Taustalla on häpeää, syyllisyyttä ja pelkoa esimerkiksi lasten huostaanotosta. Nainen saattaa hakeutua hoitoon somaattisista syistä ja peittää päihdeongelmaansa niiden alle (Havio, Inkinen, Partanen 2008 171-172), tämä vaatii ammattilaisilta ymmärrystä naisten päihdeongelman erityispiirteistä, sekä herkkyyttä kuulla avunpyyntö hoitoon hakeutumisen syyn takana.

Koska huumeet ja niiden käyttö on Suomessa määritelty rikolliseksi toiminnaksi, on huumeita käyttävän ihmisen yhteiskunnallinen status alhainen. Yhteiskunnalliset asenteet huumeongelmista kärsiviä ihmisiä kohtaan ovat negatiivisesti leimaavia ja marginalisoivia. Leimautuminen heijastuu myös huumeongelman minäkuvaan lisäten sairauksia ja rikollisuuteen ajautumisen riskiä. Etenkin naisten huumeiden käyttöä on pidetty erityisen tuomittavana. Suhtautuminen naisten päihdeongelmaan on sama riippumatta siitä, kärsiikö nainen huume- vai alkoholi-ongelmasta. (Väyrynen 2007, 39-40). Tässä haastattelututkimuksessa ei tullut esiin naisten suoraa yhteyttä rikolliseen toimintaan. Yksikään naisista ei maininnut haastatteluissa yhtään saamaansa rangaistusta, yksi nainen kuvasi olleensa poliisin kanssa tekemisissä paljonkin asunnottomuuden aikana.

Yksi haastateltavistani korosti pitäneensä vaikeimpinakin hetkinä huolen siitä, että ei syyllisty rikolliseen toimintaan, joka voisi tulevaisuudessa olla este hakeutua tietyille alalle töihin. Tämä kertoo siitä, että vaikka haastateltava kuvasi asunnottomuuden olleen elämänsä vaikeinta aikaa, eikä hän aina jaksanut uskoa mahdollisuuksiinsa selvitä siitä, jonkinlainen kontrolli suhteessa omaan toimintaan säilyi läpi pohjakosketuksen. Hänen kerrontaansa kuunnellessa tämä välittyi hänelle hyvin tärkeänä ja kannattelevana tekijänä elämää uudelleen rakentamassa.

Toinen tutkimuksessani esiin noussut syy asunnottomuudelle oli epäonnistunut päihdekatko. Kaksi haastattelemistani naisista oli päätenyt asunnottomaksi epäonnistuneen päihdekatkon seurauksena.

”retkahdin sen jälkeen uudestaan (päihdekatkon), menin vanhempien luo asumaan pariksi kuukaudeksi ja sitte mä sielä retkahdin ensimmäistä kertaa iv-huumeisiin ja sit äiti ja isä sano et mä en voi enää asua sielä.” -Petra, 33

”kaikki lähti siitä et mulla oli päihdeongelma. Päätin lähtee hoitoon ja sanottiin asunto irti (...) mulla ei siis ollu enää asuntoa ja se katko epäonnistui ja mä jouduin lähtee takas Vantaalle koska, niinku, no piti saada huumeita ja mulla ei sit ollu sielä asuntoa, niin mä menin niinku, no voin sanoo et menin miesystävän luokse siinä, mutta siinä kävi sitte niin et, öö, hän meni psykoosiin ja tota se oli tosi rankkaa ja pelottavaa ... se muuttu niin pelottavaks ja rankaks, et mä jouduin niinku lähtee ja sit mä olin vähä niinku sielä sun täälä aina”. -Riina, 34

Kolmas tutkimukseni esiin nostama syy asunnottomuudelle on sosiaalisten suhteiden ongelmat. Kolmella haastattelemallani naisella parisuhteen päättyminen oli osaltaan vaikuttanut asunnottomaksi päätymiseen. Päihdeongelmista kärsivillä naisilla on miehiä useammin kumppaninaan päihdeongelmasta kärsivä henkilö tai päihteiden suurkuluttaja, toisin kuin päihdeongelmaisilla miehillä. Tämä voi osaltaan vaikeuttaa päihdekeskeisen elämäntyylin muuttamista päihteettömään elämään. (Havio ym. 2008, 172)

”muutin mun silloisen kumppanin ja hänen lastensa luokse, mutta me ei laitettu mua kirjoille siihen lasten tarhamaksujen takia. Sitte kävi niin että meillä oli semmosia vähän ristiriitaisia tilanteita ja hän lähti sitten niinku kahden lapsen kanssa, ilmoitti mulle viikkoo – kahta aikaisemmin, että lähti Kreikkaan ja tota mä en ollu siinä kirjoilla siinä kämpässä. Mä olin siinä sitte sen aikaa et se oli sen kuun loppuun asti ja se piti tyhjästä se kämpppä. Kaikki jäi niinku mun niskoille. Mutta sitte hän mulla ei ollu sitä asuntoa sen viimeisen päivän jälkeen. Mut siis semmosessa tilanteessa mä oon jääny asunnottomaksi”. -Emppu, 50

” me erottiin sinä kesänä ja mä en päässy jotain puoleentoista kuukauteen sängystä ylös ja sit mulla vuokra myöhästyy ja sit kun mä soitin siitä et se myöhästyy, niin se vuokranantaja sanoi, et jos sä pääset muuttamaan tässä parin kuukauden sisään pois, niin me maksetaan sulle. Ja mä ajattelin et okei, mä sit jossain kolmessa viikossa pakkasin ja heitin varastoon. Mulla ei ollu mitään suunnitelmaa et minne mennä tai mitään. Mä muutin äkkiä pois, ja sit se vuokranantaja ilmoitti et ei ne maksakkaan mulle mitään”. -Susanna, 27

Naisten kertomuksista nousee esiin myös elämänallinnalliset ongelmat. Kaikilla haastateltavilla asunnottomaksi päätyminen on tapahtunut monen tekijän yhteisvaikutuksesta, joista vähäisin ei ole ollut päihdeongelma, joka osaltaan vaikuttaa elämänhallintaan negatiivisesti. Kertomuksista välittyy elämän kaoottisuus ja hallitsemattomuus, kuin naiset olisivat oman elämänsä objekteja ennemmin kuin subjekteja. Tämä piirre kerronnassa muuttuu, kun haastattelussa on edetty käsittelemään nykyisyyttä tai tulevaisuuden suunnitelmia.

Kaikki haastattelemani naiset olivat asustelleet tuttavien ja kavereiden luona, monilla oli asunnottomuuden aikana erilaisia asuntolatyyppejä hetkellisiä paikkoja joissa asustella. Saman on todennut Riitta Granfelt jo vuonna -98. (Granfelt 1998, 74) Yksi naisista oli majoittunut myös autossaan.

5.2 Millaisia odotuksia haastateltavilla on tulevaisuuden suhteen?

Kaikilla haastattelemillani naisilla on tällä hetkellä oma koti. Yksi naisista on aloittamassa kuntouttavaa työtoimintaa, yksi on kuntouttavassa työtoiminnassa, yksi mukana paja-toiminnassa, yksi työelämässä. Kolmella naisista haaveena oli opintojen loppuun suorittaminen.

Susannan haaveena on suorittaa lähihoitaja-koulutus loppuun ja valmistua lastenhoitajaksi.

”Varmaan vuoden, kahden päästä. Mulla kuitenkin on lähimuistihäiriö. Silloin kun mä olin kodittomana, mä olin kuolleena pari kertaa. Aivot oli tosi kauan ilman happea. Et mä en pysty muistaa uusia asioita.” -Susanna, 27

Kahdella haastateltavalla haaveena oli myös perustaa perhe ja saada lapsia.

”Et en mä esim nyt pystyisi menee naimisiin ja perustaa perhettä. Et kun se on se mitä mä tulevaisuudessa haluan. Se on tulevaisuus sitte, mä tiedän et ne pitää hoitaa. En mä halua tehdä samoja virheitä. Jos ei pysty omia lapsia saamaan niin adoptoida sitte. Meidän suvussa kuitenkin tehdään aina se paha seuraavalle sukupolvelle ja kukaan ei opi. En mä jaksa semmosta” -Susanna, 27

Susanna kuvaa ylisukupolvista traumaa ja päihdeongelmaa omassa suvussaan. Susanna kertoi käyneensä terapiassa aiemmin ja aikovansa hakea sitä uudelleen. Hän korostaa haastattelun aikana moneen otteeseen tulleen kokemuksensa kautta (tähän varmasti vaikuttanut myös vuosien terapia) hyvin tietoisiksi omista haasteistaan. Susanna kertoo olevansa nykyään itselleen hyvin armollinen ja etenevänsä elämässään itselleen sopivassa tahdissa, vaikka kokeekin välillä paineita suorittaa elämäänsä yhteiskunnan odotusten mukaisesti.

Jokaisen naisen haastattelusta piirtyi kuva rauhallisuudesta ja realismista tulevaisuuden suhteen. Kaikilla naisilla oli suunnitelmia tulevaisuudelleen, toisilla maltillisempia, kuten toive ajokortista ja omasta autosta. Toisilla pidemmän tähtäimen suunnitelma, kuten Riinalla, joka haaveili muuttavansa kotipaikkakunnalleen takaisin, perustavansa perheen ja huolehtivansa vanhemmistaan (ainakin äidistään) jotta nämä saisivat elää elämänsä loppuun saakka perheen kodissa.

Yhdenkään naisen kertomuksista ei kuvastunut kiire kuroa päihdeongelmille ja asunnottomuudelle ”menetettyä” aikaa kiinni. Riina hyödynsi kokemuksiaan myös muiden hyväksi ja oli kouluttautunut kokemusasiantuntijaksi.

”En mä halua hankkia lapsia korjatakseni jotain niinku kaikki meidän suvussa on tehny. Tiedostan ne omat demonit” – Susanna, 27

5.3 Kokivatko naiset sukupuolen vaikuttaneen asunnottomuusajan kokemuksiin?

Osa naisista nosti esiin kokemuksensa palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan epätasa-arvoisesta asenteesta asunnottomia naisia kohtaan. Naisen asunnottomuus on suurempi loukkaus normaaliutta kohtaan kuin miehen asunnottomuus. Yhteiskunnan odotukset naiseutta kohtaan ovat erilaiset. Naisen odotetaan olevan työsäkäyvä, itseään ja perhettään hoivaava äiti. Naisen kodittomuus näyttäytyy poikkeavampana ja moraalisesti tuomittavampana jos sitä tarkastellaan perinteistä naiskuvaa vasten. (Granfelt 1998, 69-70)

”Se on vähä niin, et sulta odotetaan enemmän vastuuta kuin miehiltä. Et varsinkin, jos sä yhtään vaikutat siltä et osaat puhua ja tollee, niin kyl ne miettii et miksi sä tollee elät. Miehiä kodittomuutta ymmärrettiin paremmin. Niiden kodittomuutta ei kyseenalaistettu niin paljon kuin naisten. Varsinkin jos sulla oli vähänkin järkee ja huumeiden käyttö ei ollu ihan lähtenyt käsistä niin kyl ne oli sillee et ”hommaa ny elämäs kuntoon”. Se oli outoa.” -Susanna. 27

”Ihmiset jotenkin mieltää sut vielä huonommaksi ihmiseksi kuin jos mä olisin asunnoton mies. Se jotenkin on hyväksyttävämpää. Ja jotenkin löytää myöskin

ne kanavat ulospääsyyn siitä. Mut kun oonkin naispuoleinen, niin jotenkin sut jotenkin tumpataan ennestään enemmän vaan lyttyyn. Siksi mä luulen et monet, jotka joutuu siihen, niin se on yksi syys miksi niiden on vaikea päästä pois siitä. Tukijoita ei oikein löydy. Se on jotenkin, se on kummallista.” -Empu, 50

Suomalaisessa yhteiskunnassa päihteidenkäytöstä aiheutuvia ongelmia on pidetty pääasiassa miesten ongelmina. Naisten päihteiden käyttö on kuitenkin lisääntynyt ja varsinkin kaupungeissa se on alkanut muistuttaa enemmän miesten päihteiden käyttöä. (Havio ym. 2008, 171) Kuten naisten päihteiden ongelma-käyttö, myös naisten asunnottomuus on kasvussa (ensi- ja turvakotien liitto, 2018)

Naiset kertoivat myös naisten heikommasta asemasta käyttäjäpiireissä. Nainen on fyysisesti miestä heikompi ja tästä johtuen myös turvattomampi.

”No nainenhan on jo fyysisestikkin heikompi kuin mies ja no mä voin ehkä puhua tuosta päihdeasiasta koska se oli päihde-elämää. Et kyl asetelma on aika sellainen niinku et sä oot heikoilla ja toisten nurkissa niin kyl siinä niinku joutuu luovi-maan aikalailla ja vähä olee varpaillaan riippuen missä on ja tota niin. Ja sielä on siis tosi paljon hyväksikäyttöä.” -Riina, 34

”Ei toi maailma toimi sillee normaalisti, sun pitää varoa. Sä käytät naiseuttas hyväksi, mut sit on se toinen puoli. Naista pystyy satuttaa vaikka raiskaamalla. Mie-luumin mä otan hakatuksi tulemisen kuin raiskauksen.” -Susanna, 27

Susanna viittaa seuraavassa katkelmassa siihen, että naiseus toi asunnottoman arkeen myös helpotusta.

”Suhun luotetaan tavallaan enemmän. Mäkin oon monta kertaa tavannu kadulla jonku tyyppin ja mennyt sen luo yöksi kun oon ollu koditon. Kyllähän silloin on ollu meikit päässä ja tollee, et ei oo ollu niin nisti. Mut kun oot nainen niin sä pääset ja sut voidaan jättää sinne asuntoon yksin. Tuntemattomia miehiä ei jätetä. Naisilla on se luottamus” -Susanna, 27

Sanna Väyrynen (2007) on tutkinut nuorten naisten elämää huumekuvioissa väitöskirjassaan *Usvametsän neidot*. Myös Väyrysen tutkimuksessa sukupuolten erot käyttäjäpiirien hierarkiassa tulevat esiin. Sukupuolen merkitys lisääntyy ja muuntuu huumekuvioihin kiinnittymisen myötä. Käyttäjäpiireissä sukupuolten väliset valtasuhteet vinoutuvat. Sukupuolierot korostuvat ja määrittävät naisten toimintaa ja suhdetta miehiin. Fyysisesti heikompi nainen on usein altavastaaja. Tämä voi johtaa naisen sukupuoli-identiteetin muokkautumaan tilannekohtaisesti ilmeneväksi. Naisen on tunnistettava ruumiinsa rajat, hyödyt ja haitat ja käyttää näitä hyväkseen käyttäjäpiirien kirjoittamattomien sääntöjen mukaan. (Väyrynen 2007, 123-125).

Tämä sama seikka nousi esiin myös haastattelemini naisten kertomuksissa elämästä huumepiireissä. Naisen saattoi olla helpompi saada yöpaikka koska häntä ei koettu fyysisesti niin suurena uhkana. Toisaalta taas naisen täytyi olla varovainen samasta syystä, jotta ei tulisi pahoinpidellyksi ja hyväksikäytetyksi.

Väyrysen (2007) mukaan naisia saatetaan pitää käyttäjäpiireissä ”vapaana riistana”. Huumeiden käytön ollessa perinteistä naisellisuutta kyseenalaistavaa, saattavat asenteet naisia kohtaan olla hyväksikäyttökynnystä madaltavia. Tämä lisää seksuaalisen hyväksikäytön riskiä. (Väyrynen 2007, 124-125) Saman huomion on tehnyt Granfelt (1998, 64-69). Kolme neljästä haastattelemastani naisesta tunnisti kokeneensa seksuaalista hyväksikäyttöä. Kahdella näistä kolmesta naisesta tekijä oli ollut sen hetkinen kumppani.

Haastattelemistani naisista $\frac{3}{4}$ nosti naiseuden haavoittavaksi tekijäksi asunottomuuden poluilla. Kaksi naisista nosti esiin myös sen seikan, että naiseutta voi käyttää myös hyväkseen epätoivoisessa elämäntilanteessa. Heidän mukaansa naisiin luotetaan helpommin, jonka vuoksi naisten on helpompi saada tilapäinen yösija satunnaisten tuttavuuksien luota. Yksi haastattelemani nainen kertoi myös käyttäneensä naiseuttaan hyväkseen saavuttaakseen ”suojelua” miehiltä, kuten myös hyödykkeitä (mm. huumeita).

Kaikki haastattelemani naiset kertoivat, että solidaarisuutta naisten kesken ei ”kentällä” esiinny, enemmänkin kilpailua, joka on haastateltavieni mukaan vain raaistunut ajan mittaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseeni osallistuneet naiset olivat päätyneet asunnottomiksi ensimmäistä kertaa elämässään kahdesta eri syystä. Kahden asunnottomuus oli alkanut epäonnistuneesta päihdekatkosta, kahden epäonnistuneen ihmissuhteen myötäväikutuksesta. Yhteisenä nimittäjänä kaikilla naisilla oli elämänhallinnan puute sekä aktiivinen huumeongelma asunnottomaksi päätyminen hetkellä. Osa naisista (kaksi) kärsi myös diagnosoiduista mielenterveyden ongelmista.

Naiset nostivat esiin myös pettymystään palvelujärjestelmään. Kukaan naisista ei ollut viihtynyt ensisuoja-tyyppisissä asumispalveluissa ja naiset kokivat ne vastenmielisiään ja likaisina paikkoina. Haastatteluiden perusteella uskallan esittää, että Tampereella olisi tarvetta ja tilausta vain naisille suunnattuun palveluun, kuten naisten päivätoimintakeskukseen tai vain naisille tarkoitettuun päihdekuntoutukseen.

Ilahduttavaa tutkimusta tehdessäni oli huomata, miten realistisen positiivisesti naiset suhtautuivat tulevaisuuteensa kokemastaan huolimatta. Tämä lisää uskoa siihen, että vaikka asiakkaan tilanne näyttäisi tällä hetkellä kuinka huonolta ja välillä jopa toivottomalta, lähes kaikesta voi selvitä ja saavuttaa elämänsä hallintaa ja merkitystä. Naiset myös arvostivat ammattilaisilta saamaansa tukea ja apua tilanteestaan selviytymiseen. Tämän hetkinen päihdehoidon tilanne, etenkin Tampereella, sai kuitenkin myös arvostelua osakseen. Etenkin korvaushoito kritisoitiin. Haastatteluissa mainittiin korvaushoidon liian aikainen aloittaminen, kun tarve olisi katkaisuhoidon ja kuntoutus. Yksi haastateltavista kertoi myös, että jotkut käyttäjät muuttavat Tampereelle juuri siitä syystä, että korvaushoitoon olisi helpompi päästä kuin muualla Suomessa.

7 POHDINTA

Toistaiseksi naisten asunnottomuuden erityispiirteisiin ei ole Suomessa juurikaan kiinnitetty huomiota. Pääpaino on ollut asunnottomuuden poistamisessa. Tämä ei toki ole huono tavoite ja tavoitetta kohti on tehty paljon tutkitusti tuloksellista työtä.

Vasta vuoden 2018 aikana nais erityistä näkökulmaa on lähdetty tuomaan myös valtamediassa suuremmalla volyymillä julki. Asunnottomuutta on tutkittu pitkään. Nais erityinen näkökulma on saanut tutkimuksissa jalansijaa enemmän vasta viime vuosina. NEA-hankkeella on paikkansa ja uskon hankkeesta saatavan paljon hyötyä tulevaisuuden palveluita suunniteltaessa. Vuonna 2018 myös asunnottomien yössä nostettiin nais erityinen näkökulma esiin kuten tapahtuman nimikin kertoi; ”Varjojen naiset”.

Tutkimieni lähteiden ja asunnottomuutta kokeneiden naisten kertomusten perusteella olen päättänyt siihen, että naisten asunnottomuus todella eroaa miesten asunnottomuudesta. Naisten asunnottomuus on näkymättömämpää, naiset ovat jo fyysisesti heikommassa asemassa miehiin nähden eikä palveluissa tällä hetkellä tunnisteta naisten erityistarpeita. Aiemmissa tutkimuksissa oli havaittu yhteiskunnan odotusten naisia kohtaan vaikuttavan naisten asunnottomaksi päättämiseen ja kokemukseen asunnottomuudesta. Naiset pyrkivät pidempään salaamaan ongelmien kasaantumista, koska kokevat, että naisten tulee olla hoivan ja tuen tuojia, ei sen tarvitsijoita. Myös äitiys vaikuttaa, naiset saattavat piilotella ongelmiaan pidempään myös siksi, että pelkäävät menettävänsä lastensa huoltajuuden.

Oma näkemykseni tutkimusteni jälkeen on, että nais erityistä työtettä tarvitaan ja sitä olisi kehitettävä. Yksi ratkaisu olisi nais erityinen ensisuoja/päihdekuntoutusyksikkö, jossa naiset voisivat kokea olonsa turvalliseksi ja tulevansa ymmärretyksi yhteisön sukupuolittuneisuuden keinoin. Jokainen haastattelemani nainen kertoi kokeneensa ensisuojat pelottaviksi ja hygieniatasoltaan erittäin huonoiksi. Naiset eivät hakeutuneet näihin suojiin em. syistä.

Tampereella on käynnistynyt hanke ”Yhteinen ammatillinen toimijuus Suomen Asunto ensin-työssä”. Hankkeen tutkimuskohteena ovat työntekijät, jotka työskentelevät asunnottomien tai asunnottomuusuhan alla elävien ihmisten kanssa. Osallistun itse työpajoihin, jotka ovat hankkeen tutkimusmenetelmä. Tutkimukseen osallistumalla pystyn vaikuttamaan Tampereen asunnottomuustyön kehittämiseen ja tuomaan oman tutkimukseni tuloksia tiettäväksi muille sosiaalityön ammattilaisille.

LÄHTEET

ASKELIA ASUNNOTTOMUUDEN PUOLITTAMISEEN

Tampereen asunnottomuustyön Muutoslaboratorion toimnepide-ehdotukset asunnottomuustyön tueksi ja pohjaksi 9.3.2020

Asunnottomat 2018 (Selvitys 3/2019)

[https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2018\(49593\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2018(49593))

Asunnottomuus ilmiönä

http://historia.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus (13.6.2019)

Asunnottomuus kääntyy laskuun – naisten suhteellinen osuus kasvaa, 8.6.2018

<https://ensijaturvakotienliitto.fi/asunnottomuus-kaantynyt-laskuun-naisten-suhteellinen-osuus-kasvaa/> (13.5.2019)

Asunnottomuus suomessa

<https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa> (7.7.2019)

Asunnottomuutta kokevien määrä lisääntyi Tampereella vuonna 2018, 15.1.2019

https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2019/01/15012019_5.html (7.7.2019)

Granfelt Riitta 1998, Kertomuksia naisten kodittomuudesta, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Hirsijärvi, Sirkka, Remer, Pirkko & Sajavaara Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

<https://vvary.fi/asunnottomuus/> (7.7.2019)

Juho Saari, Huono-osaiset, 2015

Naisten asunnottomuuden erityispiirteitä, 2.3.2017

[https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/ARAVaanariblogi/Naisten_asunnottomuuden_erityispiirteita\(42319\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/ARAVaanariblogi/Naisten_asunnottomuuden_erityispiirteita(42319)) (7.7.2019)

NEA-naiserityisyys asunnottomuustyössä

<https://ysaatio.fi/y-saatio/hankkeet/nea-naiserityisyys-asunnottomuustyossa> (16.5.2019)

Päihdehoitotyö 2008, toim. Marjaliisa Havio, Maria Inkinen, Airi Partanen

Päivi Hannila ja Päivi Kyngäs, Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa, opinnäytetyö 2008

<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/38214/stadia-1210852529-2.pdf?sequence=1>

Sanna Väyrynen 2007, Usvametsän neidot – Tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Rovaniemi